

Гришина О. Д.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

Статкевич Л. П.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Стаття присвячена вивченню основних способів вираження модальності в англійській та українській мовах, визначенню мовних засобів модальності. Спілкування є невід'ємною частиною життя людини. При цьому вчені давно дійшли висновку, що спілкування не зводиться виключно до передачі інформації. У процесі комунікації кожна зі сторін – свідомо чи несвідомо – переслідує власну ціль, вибудовує свою промову, а мова в цьому процесі є потужним знаряддям впливу. У той же час мовленнєвий вплив є сучасною наукою, предметом якої виступає ефективність спілкування.

Становлення цієї науки є ще однією ознакою розвитку сучасного наукового знання, яке орієнтоване на практичні потреби суспільства. Ефективність комунікації залежить від того, чи досягається ціль кожного з комунікантів у результаті спілкування, що залежить від вибору оптимальної комунікативної стратегії і конкретних тактик. Модальність і оцінка об'єднані спільною позицією у висловлюванні – модусі, тобто функціонально-прагматично вони виконують ролі кваліфікації – диктум. Оцінка, як і модальність, виражає ставлення мовця до вислову.

Модальність і оцінка можуть перебувати в диктальній частині висловлювання, фіксуючи об'єктивні параметри змісту. Вивчення модальності стимулювало спроби створити відповідні моделі для аналізу модальних засобів. Модальність, орієнтована на реципієнта, співвідноситься з існуванням внутрішніх і зовнішніх умов для реципієнта (суб'єкта пропозиції) щодо здійснення і завершення дії, яка виражається головним предикатом. Існує тенденція висловлювати модальність, орієнтовану на реципієнта (повинність, необхідність і бажаність), за допомогою лексичних або вільних граматичних морфем.

Ключові слова: модальність, категорія, лексичні засоби, граматичні засоби, дієслово.

Постановка проблеми. Модальність як категорія охоплює велику кількість понять у різних областях науки – в логіці, філософії, семантиці, синтаксисі, дискурсному аналізі. Незважаючи на загальний предмет дослідження, залежно від рамок конкретної науки цю категорію аналізують з різних сторін, що і слугує підставою для її різних інтерпретацій. Актуальність цієї проблеми не зникає. Численні роботи, присвячені різним аспектам опису та аналізу модальності, свідчать про те, що багато питань все ще вимагають ретельного розкриття. Йдеться про такі загальні проблеми як семантичний статус і обсяг модальності, форми її вираження і функції в українській та англійській мовах.

З'ясування характеристик модальності як лексико-граматичної та прагматичної категорії відноситься до найбільш складних завдань сучасного мовознавства. Актуальність роботи зумовлена зростаючим інтересом до інтерпретації семантичної структури модальних дієслів і відсутністю

повного й адекватного лінгвістичного опису логіко-семантичної типології його колокацій у сучасній науці, а також необхідністю детального комплексного вивчення питань порівняльного аналізу засобів вираження модальності в англійській та українській мовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічною основою дослідження слугували праці вітчизняних і зарубіжних лінгвістів, які зробили внесок у розробку проблеми модальності загалом (В. В. Виноградов, О. С. Ахманова, І. І. Мещанінов, Ш. Баллі, Г. фон Врігхт, Є. І. Беляєва, О. Есперсен, С. С. Вауліна, А. Вежбицька, Г. А. Золотова, Ф. Р. Palmer, В. А. Плунгян), лексичної семантики (Д. А. Cruse, L. Talmy), когнітивної лінгвістики (Н. Болдирев, Е. С. Кубрякова, Л. А. Манерко) і фреймової семантики (Ch. Fillmore, В. В. Лазарев, Л. В. Правікова), семантики можливих світів (Я. Хінтікка, Р. Фейс), порівняльних досліджень

(В. Ярцева, В. Г. Гак, Ю. А. Дубовський, J. Bybee, S. Fleischman), корпусної лінгвістики (K. Aijmer, B. Altenberg, W. Chafe, D. Biber et al., J. Sinclair) і теорії перекладу (D. Slobin, E. Tabakowska, E. Nida, Л. А. Манерко).

Постановка завдання. Мета статті – визначити способи вираження модальності в сучасній англійській та українській мовах.

Виклад основного матеріалу. Модальність є невід'ємним компонентом мовної тактики переконання. Висловлення своєї позиції, в якій є прагнення переконати співрозмовника, може претендувати на те, що висловлюється «істина» або «одна з точок зору» [8, с. 19]. Також воно може виявляти більшу або меншу гнучкість при викладі своєї позиції, тобто володіти різним ступенем впевненості у своїй позиції. Переконуючі повідомлення можуть відрізнятися за ознаками об'єктивності / суб'єктивності і за ступенем. При переконанні співрозмовника можуть бути задіяні епістемічні й оптативні модальності, тобто викладені ним факти оцінюватимуться як ймовірні / неймовірні і бажані / небажані. Вибір модальності впливає на ефективність досягнення поставленої мовцем мети – вплинути на співрозмовника і переконати його прийняти викладену точку зору.

Українська та англійська мови мають схожі засоби висловлення модальності у тексті, але ці засоби не повністю співпадають, є відмінності у їх використанні та пріоритетності при вираженні модальності, тому українсько-англійський переклад модальності не може бути зведеним до дослівного копіювання. Модальне дієслово в контексті одного тексту може виконувати різні функції.

О. С. Ахманова визначає модальність як понятійну категорію зі значенням ставлення мовця до висловлювання і вираженого до дійсності [1, с. 237]. Дослідники модальність визначають як граматичну, синтаксичну або семантичну категорію. Так, Т. П. Ломтева, Р. А. Будагов розглядають модальність як граматичну категорію; Л. С. Єрмолаєва вважає модальність синтаксичною категорією, зазначаючи, що за межами синтаксичної модальності залишаються лексичні засоби [13, с. 183]. Як семантичну категорію модальність розглядають В. В. Виноградов, Г. В. Колшанський, І. Б. Хлебнікова, оскільки модальний сенс може бути виражений різними мовними засобами. До них відносяться граматичні (морфологічні), лексичні (модальні слова), лексико-граматичні (модальні дієслова) й інтонаційні засоби [4, с. 83]. Широта в розумінні концепції модальності призводить до необхідності впорядкувати і диферен-

ціювати систему значень, які входять до її складу.

Нині більшість лінгвістів дотримується класифікації, яка виділяє два аспекти модальних відносин:

1. Ставлення, яке встановлює зміст висловлювання і дійсність з точки зору реальності / ірреальності – об'єктивна модальність.

2. Ставлення мовця до змісту висловлювання – суб'єктивна модальність [11, с. 79].

Об'єктивна модальність є обов'язковою ознакою будь-якого висловлювання і однією з категорій, яка формує предикативну одиницю – речення. Вона виражається в мові за допомогою особливої категорії дієслова – дійсного, наказового, умовного способів. Форми дійсного способу відносять висловлювання до категорії реальних, тоді як умовний (бажаний, спонукальний) нахил відносить висловлювання до бажаного, необхідного [7, с. 17].

Залежно від того, що піддається оцінці позамовна дійсність чи саме висловлювання, вчені виділяють два типи модальності: об'єктивну і суб'єктивну. В. Д. Шинкарук вважає, що модальність як категорія модусу, подібно до інших його категорій (персуазивності, оцінності, авторизації), «безпосередньо пов'язана з використанням речення у мовленнєвому акті. Вона прямо залежить від інтенції мовця, тому що значення, які становлять модус речення, здебільшого є інтенційно-комунікативними. Ці значення накладаються на власне значення, модифікують його і забезпечують актуальне прив'язання речення до референтної ситуації, введення його до тексту» [10, с. 21].

Мовознавець протиставляє три рівні речення (формальний, семантичний і комунікативний), розмежує модус і комунікативний аспект та вважає, що суб'єктивність модусу і комунікативного аспекту різні. У модусі виявляється суб'єктивність «в інтересах мовця», а в комунікативному аспекті – «суб'єктивність в інтересах слухача» [10, с. 23].

Суб'єктивна модальність властива будь-якому висловлюванню, яке функціонує в межах координат «адресант – адресат», оскільки мовець у той чи інший спосіб виявляє своє ставлення до повідомлюваного. Вона є однією з категорій, які формують висловлювання. Функціонально-семантична категорія, яка утворює функціонально-семантичне поле (за В. М. Ткачуком), є суб'єктивною модальністю. Найкраще семантичну доміную функціонально-семантичного поля модальності окреслює слово «оцінка», тобто підкреслюється гіпотетичність чи ірреальність, необхідність чи можливість, вказуючи на специфічне існування певного конструкту свідомості [7, с. 48].

Семантичний обсяг суб'єктивної модальності ширший за семантичний обсяг об'єктивної модальності. Значення суб'єктивної модальності продукують модальні слова та частки, які становлять її ядро. Вони не змінюють основного модального значення висловлювання, а надають йому особливого забарвлення. За допомогою модальних слів і часток мовець оцінює своє висловлювання щодо ставлення до об'єктивної дійсності.

Для вираження суб'єктивної модальності різні мови мають набір лексико-граматичних засобів (набір модальних дієслів, інші слова). На думку М. Я. Блоха, «будь-яке слово, яке виражає оцінку з навколишньою реальністю, повинно визначатися як модальне» [2, с. 98]. Відповідно до думки Є. І. Беляєвої, категорія модальності семантично обмежена трьома видами відносин:

- 1) відношенням змісту висловлювання до дійсності з позиції реальності / ірреальності;
- 2) ставленням мовця до висловлювання з точки зору оцінки його достовірності / недостовірності;
- 3) відношенням між об'єктом дійсності і його ознакою (можливість, необхідність, бажаність) [2, с. 19].

Широко відомі концепції, які розробляють вітчизняні лінгвісти. Так, Г. А. Золотова виділяє три аспектуальні плани модальності:

- 1) відношення змісту висловлювання до дійсності з точки зору мовця;
- 2) ставлення мовця до змісту висловлювання;
- 3) відношення суб'єкта дії до дії.

Останній аспект має особливе значення, оскільки він виражається модальними дієсловами («повинен», «може», іншими) [4, с. 175].

Перший і другий типи модальності у вітчизняній лінгвістиці відносять до «зовнішньої модальності», а третій тип – до «внутрішньої модальності» [5, с. 27]. У словнику лінгвістичних термінів наводяться такі види модальності:

- 1) модальність гіпотетична (hypothetical (suppositional) modality) – уявлення змісту висловлювання;
- 2) модальність дієслівна (verbal modality) – модальність, яка виражається дієсловом;
- 3) модальність ірреальна (unreal modality) – зміст висловлювання як не можливий;
- 4) модальність заперечна (negative modality) – уявлення змісту висловлювання як неспіввідносного дійсності.

Одним зі спеціальних засобів вираження модальності і основним у випадку з об'єктивною модальністю є граматична категорія. Вона визначається як «значуща опозиція повторюваних

дієслівних форм, які виражають модальні значення граматичним способом» [8, с. 20]. Основними засобами вираження реальної об'єктивної модальності є часові форми дієслів дійсного способу. Ірреальні об'єктивно модальні значення виражаються формами умовного способу дієслів. Англійський умовний спосіб здебільшого розглядається у комплексі, хоча має три різновиди, що відрізняються своїми типовими конструкціями:

1. Subjunctive Mood (умовний спосіб), який позначає уявну дію, що є не можливою (взагалі або у певній ситуації). Ця форма утворюється тими ж дієслівними формами, які використовуються в *Past Indefinite* (і *Past Perfect Indefinite*). Наприклад: *If I were you, I would call her* (На твоєму місці я б подзвонив їй); *I wish I were present* (Хотів би я бути там).

2. Conditional Mood вживається для позначення дій, які не відбуваються або не відбулися, тому що для цього не було відповідних умов чи ці умови у певній ситуації були не можливими, тобто нереальними. Він утворюється за допомогою допоміжних дієслів *would / should / i* інфінітива смислового дієслова. Наприклад: *What would you answer if you were asked?* (Що б ти відповів, якби запитали тебе?).

3. Suppositional Mood вживається для вираження дії, яка, можливо, відбудеться в майбутньому, проте впевненості в реальності цієї події немає. Він утворюється за допомогою допоміжного дієслова *should* для всіх осіб і інфінітива. Наприклад: *Should you meet him, tell him to come*. Функціонування у простому реченні найчастіше пов'язано з бажанням мовця зняти категоричність висловлювання і з формулами ввічливості, хоча і в цих випадках можливий вираз нереалізованої дії, умова виконання якої впливає із загального контексту: *I should say so* (Я б сказав так); *Would you be so kind as to tell me?* (Чи не будете такі ласкаві сказати мені); *You can not start now: you would get lost in the dark* (Ти не можеш вирушити зараз: ти заблукаєш) [12, с. 134].

Лексичні засоби вираження модальності

Одним зі засобів вираження суб'єктивної модальності в англійській мові є модальні слова (лексичні засоби вираження модальності) і дієслова (лексико-граматичні засоби вираження модальності). На лексичному рівні модальність виражається за допомогою модальних слів *certainly, of course, no doubt, surely, apparently, indeed, evidently, naturally, obviously, really, actually, happily / unhappily, luckily / unluckily, fortunately / unfortunately* та інших. Модальні слова передають

суб'єктивне ставлення мовця до вислову, висловлюють оцінку мовця, відношення між затвердженням у реченні і реальністю. Ця оцінка може бути представлена різним ступенем впевненості, сумніву, бажаності дії, вираженої в реченні [5, с. 161].

Модальні слова виражають ставлення мовця до реальності та можливості дії, про які йдеться. Суть модальних відносин полягає у тому, як думає, розуміє, кваліфікує своє повідомлення той, хто його говорить, як він ставиться до дійсності, щоб забезпечити дієвість, актуальність основного засобу спілкування. Згідно з Н. Є. Петровим, модальні слова можна поділити на:

- 1) слова, які виражають впевненість: *certainly, no doubt, surely, apparently, undoubtedly*;
- 2) слова-«інтенсифікатори»: *evidently, obviously, really, actually*;
- 3) слова, які виражають невпевненість: *perhaps, maybe, probably*;
- 4) слова, які виражають схвалення і несхвалення: *happily / unhappily, luckily / unluckily, fortunately / unfortunately* [6, с. 27].

Крім діалектів, модальні значення в англійській мові також можуть виражатися за допомогою інших частин мови: іменників: *There is a slight possibility that Sandy is home* (Є невелика вірогідність, що Санді зараз вдома); прикметників: *It is far from necessary that Sandy is home* (Санді зовсім не обов'язково зараз сидить удома). Однак спеціальним засобом вираження модальних значень у мові є клас модальних дієслів.

Лексико-граматичні засоби вираження модальності

На лексико-граматичному рівні модальність виражається за допомогою таких модальних дієслів: *can, may, must, should, shall, will, would, need, ought to, dare, to be to, to have (to have got to)*. Модальні дієслова відображають ставлення мовця до дії, вираженої інфінітивом, у поєднанні з яким вони формують складники модальних присудків. Отже, вони можуть висловлювати дію, стан або процес, які розглядаються мовцем як можливі, обов'язкові, сумнівні, точні, дозволені, бажані [5, с. 160].

В англійській мові модальні дієслова здатні передавати відтінки деонтичної (дозволене / заборонене) й епістемічної (ймовірне / неймовірне) модальності. Деонтичне значення модальних дієслів: модальне дієслово *can* має дві форми: *can* – для теперішнього часу і *could* – для позначення минулого часу. Обидві форми можуть використовуватися для вираження теоретичної можливості, пов'язаної з допуском повної свободи для дії; з деяким зна-

ченням здібності, дозволу. Наприклад: *A nutritionist says changes in diet can cause cancers to regress* (Дієтолог каже, що дотримання дієти може змусити рак відступити) [5, с. 161]. Модальне дієслово *may* має дві форми: *may* і *might* і позначає можливість факту, дії, пов'язану з ідеєю відсутності перешкод; при цьому присутні такі відтінки значень як невпевненість, дозвіл. Наприклад: *The plan may be implemented in half a year* (План може бути реалізований протягом півроку) [5, с. 164].

Модальність в англійській мові може також виражатися синтаксичними засобами. Насамперед це різні вступні слова і конструкції (слово-сполучення і речення), які висловлюють оцінку співрозмовника щодо змісту повідомлення. Наприклад: *to my mind, in my opinion, I believe, I assume, I suppose, to tell the truth, frankly speaking, it is common knowledge*. Очевидно, що названі засоби вираження модальності є скоріше семантико-синтаксичними.

До синтактико-інтонаційних засобів вираження модальності в англійській мові відносять різні типи питань, вимовлені з певною інтонацією. Так, спадна інтонація в розділових питаннях (*tag questions*) означає більший ступінь впевненості мовця у викладенні ідеї – настільки великий, що він, по суті, не очікує відповіді на своє питання [11, с. 95].

Інтонаційні засоби вираження модальності

Перераховані вище засоби вираження модальності відносяться до експліцитних засобів. Різні відтінки модальності у мові можуть передаватися й імпліцитно, тобто невербально. Імпліцитним засобом вираження модальності у мові є інтонація. Емоційно-експресивна оцінка, весь спектр «відносин суб'єктивно-об'єктивного характеру» і емоційно-вольових виявів беруться за основу при вивченні модальності у просодії; те, що у багатьох зарубіжних авторів позначається терміном «ставлення» (*attitude*) і що становить основу і суть «модальної», «*attitudinal*» або «емоційно-експресивної» функції інтонації [10, с. 13].

Очевидно, що інтонація тісно пов'язана з емоційною промовою, у якій своєрідним інтонаційним оформленням передаються різні емоційні відтінки. Крім емоційно насиченої мови, вона властива й емоційно нейтральній мові, в якій ступінь емоційності незначний. Інтонація емоційно нейтральної мови дає змогу встановити певні критерії інтонаційного ладу мови взагалі, визначити функції мовної інтонації. Оскільки інтонація є основним засобом вираження емоцій у мові, то її змістовний репертуар здатний відображати десятки модальних значень.

Н. Ю. Шведова зазначає, що суб'єктивно-модальні значення можуть бути марковані такими засобами:

1) спеціальними синтаксичними конструкціями (*Будинок як будинок; Чим не подарунок!; Йому не до розмов*);

2) повторенням слів (*І в ту ж хвилину по вулицях кур'єри, кур'єри, кур'єри; Обіцяв: куплю, куплю велосипед, а сам все не купуєш*);

3) порядком слів (*Зрозуміє (зрозумів) він тебе! (Звичайно, не зрозуміє); Полювання йому (була) їхати в таку погоду!; Гарний хлопчик!*);

4) побудовами із частинками (*Поговори мені ще!; Покричить ще у мене; Всє ти винен; Тільки він знає*);

5) побудовами із дієслівними формами, говірками та узгодженими словами, які виконують функції модальних часток (*Дивись, не шумить у мене!; У нас народ чого не знаю так радіє; – У тебе відпустка? – Яка там відпустка!*);

6) побудовами з вигуками (*Повернутися на виробництво при твоїй амбіції тобі буде, ой, нелегко!; Гей, напоумити!; Фу, який сором!*);

7) вступними словами, сполученнями слів і речень (*Сюди, як кажуть, їде делегація; Воля твоя, я не згоден*);

8) інтонацією. Крім того, у структурі речень може спостерігатися безліч комбінацій цих засобів (*Так би, здається, взяв та й поїхав, а виїхати-то саме і можна*) [9, с. 43].

Отже, існують різні суб'єктивно-модальні значення. Це не тільки значення впевненості або невпевненості (*Здається, доц; Начебто доц*), але і значення згоди, прийняття або незгоди, неприйняття (*Їхати так їхати; Мало (чи) куди кличуть!*), позитивної або негативної оцінки (*Ай да молодець!; Ох вже ці родичі!; А ще друг!*), різних видів волевиявлення (*Поговори мені ще!; Дай звільнюся, тоді поговоримо*), значення множинності, повноти, інтенсивності (*Нагорі туман, туман, туман. Внизу величезні камені, камені, камені. Єдиності та винятковості (Тільки й радості, що в дітях)*), значення високого ступеня ознаки (*Ось голос так голос!*) і багато інших.

Отже, можна зробити висновок, що в українській мові засоби вираження суб'єктивної модальності вирізняються різноманітністю. Так, існують лексичні (оцінна лексика), граматичні (вступні конструкції, парцелювання і приєднувальні конструкції, риторичне питання, спеціальні синтаксичні конструкції), лексико-граматичні (побудови з частинками, побудови з вигуками, суфікси суб'єктивної оцінки (демінітивні суфікси), деякі

спеціальні синтаксичні конструкції), пунктуаційні (три крапки), графічні (в лапках слова), а також конвергенція засобів для реалізації всього різноманіття суб'єктивно-модальних значень.

Грамматична категорія способу створює своєрідні внутрішні резерви, які дозволяють цим дієсловом вживатися в якості форм вираження модальності [9, с. 43]:

1. Інфінітиви: *Він – бігти. Стояти!*

2. Дієслівні вигуки: *Санька відразу бух в калюжу!*

3. Вигуки недієслівного походження: «*Тс-с*», – *прошепотів мій друг.*

4. Іменники в називному відмінку: *Ніч.*

5. Іменники в родовому відмінку: *Справ-то, справ-то!*

Засоби вираження модальних значень (модальності) можна розділити на два види: універсальні неуніверсальні. Перші характерні для всіх висловлювань (інтонація). Другі присутні лише в деяких висловлюваннях. Призначення засобів вираження модальності – зв'язувати і форми і способи її вираження.

Неуніверсальні засоби вираження модальності використовуються з метою створення для тієї чи іншої форми умов, щоб вона стала формою вираження модальності. До цих засобів відноситься наявність конструкції з прямим порядком слів (*Я – реготати*), наявність односкладних конструкцій (*Сидіти!*), наявність структури складного речення (*Прийди він вчасно, нічого б не сталося*). Це структурні засоби. Якщо дієслівний спосіб використовується для вираження невластивого йому модального значення, то в якості засобу вираження цього значення вживаються частки: *Щоб завтра ж ти звідси пішов!* Це лексико-граматичні засоби вираження модальності [9, с. 454].

Суб'єктивно-модальні форми (вставні та вставлені компоненти, частки й вигуки) мають свою специфіку у передачі суб'єктивно-модальних значень, конкретизуючи загальне поняття «ставлення мовця до повідомлюваного». Речення можуть ускладнюватися вставними і вставленими словами, словосполученнями і реченнями, які граматично не пов'язані з членами речення, хоча надають усьому реченню чи окремим його членам різних смислових відтінків, виражають додаткові повідомлення, уточнення [2, с. 347]. Ускладнюючі компоненти не вступають з іншими словами в реченні ні у підрядний, ні в сурядний зв'язок, характеризуються відносною відокремленістю та інтонацією, що на письмі передається через розділові знаки – кому, тире, дужки [2, с. 347].

Вставні слова і словосполучення – один із поширених засобів суб'єктивної модальності [4, с. 376]. За значенням вставні слова і словосполучення можна поділити на такі розряди:

1) вставні слова і словосполучення, які виражають модальну оцінку мовцем міри реальності повідомлюваного (впевненість, невпевненість, передбачення, можливість, сумнів тощо): *безсумнівно, без сумніву, зрозуміло, правда, безперечно, розуміється, може, може бути*;

2) вставні слова і словосполучення, які виражають почуття мовця у зв'язку з повідомленням (радість, здивування, співчуття, застереження): *на щастя, на жаль, як на біду, на диво*;

3) вставні слова і словосполучення, які привертають, активізують увагу співрозмовника: *чуєте, майте на увазі, зверніть увагу, прошу вас, даруйте, між нами кажучи*;

4) вставні слова і словосполучення, які вказують на джерело повідомлення: *кажуть, як кажуть, повідомляють, за висловом, на думку, на мою думку, по-моєму, по-твоєму*;

5) вставні слова і словосполучення, які допомагають упорядкувати думки, пов'язати їх між собою, вказати на послідовність викладу: *наприклад, отже, словом, значить, виявляється, зокрема, зрештою, повторюю, насамперед*;

6) вставні слова і словосполучення, які виражають емоційність вислову, підкреслюють його експресивність: *даруйте, пробачте, легко сказати*;

7) вставні слова і словосполучення, які вказують на оцінку міри того, про що йдеться, а також на міру його звичайності: *найменше, у крайньому випадку, буває, бувало*;

8) вставні слова і словосполучення, за допомогою яких робиться висновок, зв'язок із попередньою думкою, підбиваються підсумки: *отже, взагалі, словом, значить, виходить, навпаки* [10, с. 43].

Оскільки вставні слова надають значенню основного речення додаткового відтінку, це означає, що вони за змістом пов'язуються з ним. Про цей зв'язок свідчить факт розташування вставних слів у межах того чи іншого речення, а також інтонаційне об'єднання порівняно з усім текстом. Отже, вставні слова лише з формально-граматичного погляду ізольовані від речення; з комунікативного погляду вони пояснюють основне речення загалом [9, с. 48].

Висновки і пропозиції. Отже, модальність – це комплексна семантико-синтаксична категорія, яка ґрунтується на ідеї двобічності змісту речення. Особлива роль у передачі оціночних значень припадає на суб'єктивно-модальні форми – вставні та вставлені компоненти, вигуки і частки, які спеціалізуються на передачі суб'єктивної модальності. Необхідно чітко розрізняти поняття «вставні» та «вставлені конструкції». Вставні конструкції виявляють ставлення мовця до висловлюваної ним думки і виражають різні модальні значення (можливості, сумніву) чи оцінку висловлювання, а вставлені – передають додаткові, побіжні повідомлення, розкривають і пояснюють смислове значення якогось із членів речення або речення загалом, уточнюють або доповнюють його новою інформацією. І вставлені, і вставні конструкції з основним реченням граматичного зв'язку не мають.

Список літератури:

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Изд. 2-е. М. : Советская энциклопедия, 1999. 608 с.
2. Беляева Е. И. Функционально-семантические поля модальности в английском и русском языках. Воронеж : Издательство Воронежского университета, 1995.
3. Блох М. Я. Теоретические основы грамматики. 4-е изд., испр. М. : Высшая школа, 2012. 160 с.
4. Золотова Г. А. Коммуникативная грамматика русского языка. РАН Институт русского языка имени В. В. Виноградова, Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова. Филологический факультет. М., 1998. 528 с.
5. Кобрина Н. А. Грамматика английского языка: Морфология : учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов по спец. № 2103 «Иностр. яз.». М. : Просвещение, 1995. 287 с.
6. Петров Н. З. О содержании и объеме языковой модальности. Новосибирск : Наука, 1992. 161 с.
7. Ткачук В. М. Категорія суб'єктивної модальності : монографія. Тернопіль : Підручники й посібники, 2003. 240 с.
8. Хомутова Т. Н. Модальность и наклонение в современном английском языке / Вестник ЮУрГУ. Серия: Лингвистика. 2008. № 1. С. 19–23.
9. Шведова Н. Ю. Очерки по синтаксису русской разговорной речи. Москва : Издательство АН СССР, 1990. 377 с.
10. Шинкарук В. Д. Категорії модусу і диктуму у структурі речення : монографія. Чернівці : Рута, 2002. 272 с.
11. Auwera J. van der, Plungian V. A. Modality's semantic map // Linguistic Typology. 1998. № 2. P. 79–124.
12. Palmer F. R. Modality and the English Modals. New-York : Routledge, 2013. 220 p.

**Hryshyna O. D., Statkevych L. P. WAYS OF EXPRESSING MODALITY
IN ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES**

This article is devoted to the study of the main ways of expressing modality in English and Ukrainian and the definition of linguistic means of modality. Communication is an integral part of human life. At the same time, scientists have long come to the conclusion that communication is not limited to the transfer of information. On the contrary, in the process of communication each of the parties – consciously or unconsciously – pursues its own goal, accordingly builds its speech, and language in this process is a powerful tool of influence. At the same time, speech influence is a modern science, the subject of which is the effectiveness of communication.

The formation of this science is another sign of the development of modern scientific knowledge, which in turn is focused on the practical needs of society. The effectiveness of communication depends on whether the goal of each of the communicators is achieved as a result of communication, which in turn depends on the choice of optimal communication strategy and specific tactics. Modality and evaluation are united by a common position in the statement – mode, that is, functionally and pragmatically, they perform the role of qualification – dictum. On the one hand, evaluation, like modality, expresses the speaker's attitude to expression.

However, it should be noted that both modality and evaluation can be in the dictation part of the statement, thereby fixing the objective parameters of the content. The study of modality stimulated attempts to create appropriate models for the analysis of modal means. Agent-oriented modality is correlated with the existence of internal and external conditions for the agent (subject of the proposal) in relation to the implementation and completion of the action, which is expressed by the main predicate. In addition, there is a tendency to express agent-oriented modality (duty, necessity, and desirability) using lexical or free grammatical morphemes.

Key words: *modality, category, lexical means, grammatical means, verb.*